

Lech Jaworski

Uniwersytet Warszawski, Polska

e-mail: jaworski.lech@op.pl

ORCID: 0000-0002-7306-6129

TAJEMNICA DZIENNIKARSKA I ZASADY ZWALNIANIA Z NIEJ

JOURNALISTIC SECRECY AND EXEMPTION RULES

Abstract

Journalistic secrecy is professional. In the light of Article 15 of the Press Law (Pr.L.) the journalist is obliged to keep secret the identity of his informants and the authors of the press material, the mail to the editorial office or other material of this nature, if they deserve the right to remain anonymous. This obligation also applies to other persons employed in editorial offices, press publishing houses and other press organisational units. In addition, it covers any information, the disclosure of which could violate the legitimate interests of third parties. This corresponds to the content of Article 12 § 1 (2) Pr.L., according to which a journalist is obliged to protect the personal rights and interests of informants acting in good faith and other people who trust him or her. Breaking journalistic secrecy is a crime prosecuted *ex officio*. However, in certain situations journalistic secrecy is excluded (Article 16 Pr.L. and Article 180 of the Code of Criminal Procedure).

KEYWORDS

journalist, secret, obligation, personal data, information, informant

SŁOWA KLUCZOWE

dziennikarz, tajemnica, obowiązek, dane osobowe, informacja, informator

**1. OCHRONA INFORMATORA A WOLNOŚĆ PRASY
I ZAPEWNIENIE PRAWA DO INFORMACJI**

Korzystając z wolności wypowiedzi i zagwarantowanej w art. 14 Konstytucji RP¹ wolności środków społecznego przekazu, prasa urzeczywistnia prawo obywateli do ich rzetelnego informowania, jawności życia publicznego oraz kontroli i krytyki społecznej (por. art. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe²). Jest oczywiste, że dla skutecznego realizowania tych zadań niezbędny jest dostęp do źródeł informacji i to nie tylko tych ogólnie dostępnych, ale w szczególności do takich właśnie, które takiego charakteru nie mają. W grę wchodzi tu także informacje, których dysponenci z tych czy innych względów czują się zobowiązani do zachowania ich w poufności, choćby ze strachu przed konsekwencjami ich ujawnienia³. Stąd też wprowadzenie obowiązku zachowania przez dziennikarza określonych ustawowo danych o informatorze w tajemnicy stanowi dla tego ostatniego istotną gwarancję ochrony jego interesów, dla prasy zaś stwarza możliwość docierania do informacji, których w przeciwnym wypadku by nie uzyskała lub do których dotarcie byłoby niepomiaralnie trudniejsze. Z jednej strony chodzi więc o ochronę informatorów, z drugiej zaś o stworzenie warunków skutecznego realizowania przez prasę jej funkcji kontrolnych. Mając na uwadze te doniosłe uwarunkowania, Europejska Komisja Praw Człowieka stwierdziła, że „prawo do otrzymywania i przekazywania informacji wymaga (...), aby decyzje zmuszające do ujawnienia źródeł były ograniczone do wyjątkowych okoliczności, w których wchodzi w grę ważny interes publiczny lub jednostki”⁴. Komisja doprecyzowała jednocześnie, że w demokratycznym społeczeństwie musi też wystąpić konieczność wyrażająca się w „pilnej potrzebie społecznej” i udzieliła

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.); dalej: Konstytucja RP.

² Tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1914; dalej: pr.pr.

³ Por. E. Nowińska, *Wolność wypowiedzi prasowej*, Warszawa 2007, s. 127.

⁴ W sprawie *Godwin v. Wielka Brytania*, raport z 1 marca 1994 r. (skarga nr 17498/91), przytaczam za W. Sokolewicz, *Prasa i konstytucja*, Warszawa 2011, s. 118–119.

bardzo znaczącej wskazówki interpretacyjnej, zaznaczając, że w sytuacji, w której można przytoczyć poważne argumenty za ujawnieniem, zaś inne, równie poważne, przeciwko ujawnieniu, przeważa interes demokratycznego społeczeństwa, który obejmuje zapewnienie wolności prasy, a tym samym dochowanie tajemnicy dziennikarskiej⁵. Z kolei następca Komisji, Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej: ETPC), odnosząc się do regulacji zawartej w art. 10 Konwencji z dnia 4 listopada 1950 r. o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁶ zwrócił uwagę, że przepis ten chroni nie tylko anonimowe źródła wspierające prasę w informowaniu społeczeństwa o sprawach dotyczących interesu publicznego. Przepis ten stosuje się bowiem także wtedy, gdy dziennikarz pracował „pod przykryciem” i używał ukrytej kamery do filmowania uczestników w programie telewizyjnym, którzy nie mogą być traktowani jako „źródła dziennikarskich informacji w tradycyjnym znaczeniu”⁷.

Rozważając w powyższym kontekście zagwarantowaną konstytucyjnie wolność prasy (będącą elementarnym warunkiem prawa do informacji), nie sposób nie uwzględnić tu relacji tej wolności z innymi prawami i wolnościami konstytucyjnymi. W szczególności z wyrażoną w art. 49 Konstytucji RP wolnością i ochroną tajemnicy komunikowania się⁸. To właśnie w ramach tej wolności dochodzi do przekazania dziennikarzowi informacji przez informatora, a Konstytucja RP chroni tajemnicę takiej „korespondencji” przed każdym, niezależnie od przyjętej przez nią formy (słowo, obraz, dźwięk itp.) oraz sposobu przekazu (bezpośredniego lub za pośrednictwem wszelkiego typu mediów), jeżeli wiadomości nią objęte są przeznaczone wyłącznie dla adresata wskazanego przez nadawcę⁹. Dla zagadnienia ochrony informacji objętych tajemnicą dziennikarską istotne znaczenie ma też art. 47 Konstytucji RP, gwarantujący prawo do prywatności¹⁰, oraz art. 51 Konstytucji RP, statuujący autonomię informacyjną jednostki¹¹. Autonomia informacyjna stanowi istotny element składowy prawa do prywatności i oznacza prawo do samodzielnego decydowania o ujawnianiu innym informacji dotyczących swojej osoby oraz prawo do sprawowania kontroli nad

⁵ *Ibidem*.

⁶ Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284.

⁷ Wyrok ETPC z dnia 16 lipca 2013 r., skarga nr 73469/10, Legalis.

⁸ Zgodnie z art. 49 Konstytucji RP „Zapewnia się wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się. Ich ograniczenie może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony”.

⁹ Zob. P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*, Warszawa 2008, s. 117–118.

¹⁰ Zgodnie z art. 47 Konstytucji RP „Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym”.

¹¹ W szczególności art. 51 ust. 2 Konstytucji RP stanowi, że „Władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić i udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym”.

tymi informacjami znajdującymi się w posiadaniu innych podmiotów¹². Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego ingerencja w autonomię informacyjną przez pozyskiwanie informacji o obywatelach powinna odpowiadać warunkom określonym w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. W myśl tego przepisu ograniczenia korzystania z konstytucyjnych wolności i praw są dopuszczalne, jeżeli są ustanawiane w ustawie oraz gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób oraz pod warunkiem, że nie naruszają istoty wolności i praw. Każde ograniczenie praw i wolności musi być zatem oceniane pod kątem jego konieczności, czyli innymi słowy, czy tego samego celu nie można było osiągnąć przy użyciu innych środków, mniej uciążliwych dla obywatela i w mniejszym stopniu ingerujących w sferę jego wolności i praw¹³. Jeśli natomiast chodzi o wartości, ze względu na które następuje pozyskiwanie informacji o jednostkach, to oprócz wartości wymienionych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, mogą także wystąpić dalsze stosownie do art. 51 ust. 2 Konstytucji RP, jeśli uzna się je za niezbędne w demokratycznym państwie prawnym¹⁴.

Trzeba w tym miejscu podkreślić, że wartości, jakimi są tajemnica korespondencji i prywatność, są ze sobą ściśle związane. „Rozważając możliwe powiązania pomiędzy tajemnicą korespondencji a prywatnością należy zwrócić uwagę na zakres czynności, które mogą stanowić naruszenie tajemnicy komunikowania się. Z pewnością będą to wszelkie wypadki ujawnienia treści wiadomości, a zatem naruszenia poufności”¹⁵.

2. TAJEMNICA ZAWODOWA DZIENNIKARZA I JEJ ZAKRES

Uregulowana w art. 15 ust. 2 pr.pr. tajemnica dziennikarska jest tajemnicą o charakterze zawodowym. Jak trafnie zauważa Jacek Sobczak, „W chwili obecnej przebrzmiały wydaje się bowiem spór, czy tajemnica ta ma charakter

¹² Zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 19 lutego 2002 r., U 3/01, OTK-A 2002, nr 1, poz. 3; z dnia 12 listopada 2002 r., SK 40/01, OTK-A 2002, nr 6, poz. 81; z dnia 20 listopada 2002 r., K 41/02, OTK-A 2002, nr 6, poz. 83, oraz z dnia 13 grudnia 2011 r., K 33/08, OTK-A 2011, nr 10, poz. 116.

¹³ Por wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 stycznia 2000 r., P 11/98, OTK ZU 2000, nr 1, poz. 3.

¹⁴ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 grudnia 2011 r., K 33/08, OTK-A 2011, nr 10, poz. 116.

¹⁵ D. Wałkowski, *Naruszenie prywatności w Internecie poprzez ingerencję w tajemnicę korespondencji*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” 2006, nr 2, s. 271.

tajemnicy służbowej, czy też podobnie jak tajemnica wiążąca lekarza, naukowca czy adwokata należy do grupy »innych tajemnic chronionych ustawą«, o których mówił niegdyś art. 4 ust. 2 pr.pr. Tajemnicę zawodową, związaną z wykonywaniem zawodu lub funkcji, stanowią wiadomości, które zostały uzyskane w związku z wykonywanym zawodem lub pełnioną funkcją. Może być ona określona w przepisach regulujących wykonywanie określonych zawodów lub funkcji normujących prawa i obowiązki ciążące na przedstawicielach tych zawodów. Może być ona także konsekwencją przyjętego zobowiązania nieujawniania lub niewykorzystania informacji, której depozytariuszem stała się określona osoba w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą, działalnością społeczną, gospodarczą i naukową¹⁶.

Zgodnie z art. 15 ust. 2 pkt 1 pr.pr. „dziennikarz ma obowiązek zachowania w tajemnicy danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego¹⁷, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również innych osób udzielających informacji opublikowanych albo przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych”. Osobą zobowiązaną do zachowania tajemnicy będzie więc, z zastrzeżeniem art. 15 ust. 3 pr.pr., „osoba zajmująca się redagowaniem, tworzeniem lub przygotowywaniem materiałów prasowych, pozostająca w stosunku pracy z redakcją albo zajmująca się taką działalnością na rzecz i z upoważnienia redakcji” (art. 7 ust. 2 pkt 5 pr.pr.). W świetle przytoczonego przepisu relacja prawna między dziennikarzem a redakcją nie wymaga istnienia stosunku pracy. „Dziennikarzem jest także człowiek, którego z redakcją łączy jedynie umowa zlecenia bądź umowa o dzieło, a nawet ten, który będąc stałym współpracownikiem redakcji, zbiera materiały na własną rękę z przeznaczeniem dla danej redakcji. Dziennikarzem jest w tej sytuacji także student odbywający praktykę w gazecie. Do grona dziennikarzy nie sposób jednak zaliczyć osób niezwiązanych w żaden sposób z jakąkolwiek redakcją, zbierających materiały wyłącznie dla siebie po to, aby je opublikować w formie książkowej lub w ramach cyklu artykułów¹⁸. Żadnych innych wymogów w odniesieniu do dziennikarza ustawa nie przewiduje (np. co do wykształcenia i przygotowania zawodowego).

Z kolei w myśl art. 15 ust. 3 pr.pr., poza samym dziennikarzem, tajemnica dziennikarska dotyczy również innych osób zatrudnionych w redakcjach, wydawnictwach prasowych i innych prasowych jednostkach organizacyjnych.

¹⁶ J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 625. Zob. także Z. Gostyński, *Tajemnica dziennikarska a obowiązek składania zeznań w procesie karnym*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 10, s. 89 i n.

¹⁷ „Materiałem prasowym jest każdy opublikowany lub przekazany do opublikowania w prasie tekst albo obraz o charakterze informacyjnym, publicystycznym, dokumentalnym lub innym, niezależnie od środków przekazu, rodzaju, formy, przeznaczenia czy autorstwa” (art. 7 ust. 2 pkt 4 pr.pr.).

¹⁸ J. Sobczak, *Prawo prasowe...*, s. 328.

Chodzi przy tym o wszystkie takie osoby, a zatem omawiany obowiązek spoczywać będzie także na pracownikach technicznych, a nawet na pracownikach obsługi. W orzecnictwie Sądu Najwyższego zwrócono uwagę, że w Prawie prasowym brak jest wzmianki o wyłączeniu dziennikarza zajmującego stanowisko redaktora naczelnego od obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej określonej w art. 15 ust. 2 tejże ustawy. Można więc stwierdzić, że redaktor naczelny, podobnie jak każdy dziennikarz oraz osoby wymienione w art. 15 ust. 3 pr.pr. ma obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej w zakresie, w jakim statuowana jest ona w przepisie art. 15 ust. 2 pr.pr.¹⁹. Sposób, w jaki osoby zobowiązane do zachowania tajemnicy dziennikarskiej uzyskały dostęp do objętych nią danych, jak również fakt, czy były do tego uprawnione, jest bez znaczenia. Należy też podkreślić, że użyte w art. 15 ust. 3 pr.pr. sformułowanie „zatrudnionych” należy interpretować szeroko i nie utożsamiać go z wymogiem pozostawania w stosunku pracy. Chodzi tu bowiem o każdą formę zaangażowania w proces wydawniczy, nawet w postaci nieodpłatnego świadczenia usług²⁰.

Co do zakresu przedmiotowego omawianej tajemnicy, to obejmuje ona wszystkie dane, które pozwoliłyby na identyfikację osobowego źródła informacji (zarówno autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak i innych osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania)²¹. ETPC w wyroku z dnia 16 lipca 2013 r. zwrócił uwagę, że „Dziennikarskim »źródłem« jest każda osoba, która dostarcza informacji dziennikarzowi, zaś »informacje identyfikujące źródło« obejmują zarówno rzeczywiste warunki pozyskiwania informacji od źródła przez dziennikarza, jak i niepublikowana treść informacji dostarczona przez źródło dziennikarzowi, o ile mogą one prowadzić do identyfikacji źródła”²². „Tajemnicą dziennikarską objęte są zarówno informacje odnoszące się do konkretnych osób, jak i dane, które nie dotyczą bezpośrednio osób, ale których ujawnienie mogłoby te osoby wskazać. Jednakowo chroniona przy tym jest informacja uzyskana w drodze starań i zabiegów dziennikarza, jak i taka, którą powierzono mu z inicjatywy innej osoby”²³.

¹⁹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 1994 r., I KZP 15/94, OSNKW 1995, nr 1–2, poz. 1.

²⁰ Zob. K. Gotkowicz wspólnie z B. Kosmusem, (w:) B. Kosmus, G. Kuczyński (red.), *Pravo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 270. Odmienne: M. Zaremba, *Tajemnica zawodowa dziennikarza a jego odpowiedzialność prawna*, „Studia Medioznawcze” 2003, nr 2, s. 28.

²¹ Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 19 maja 2011 r. (I OSK 1079/10, orzeczenia.nsa.gov.pl) stwierdził, że informacją dotyczącą osoby jest zarówno informacja odnosząca się do niej wprost, jak i taka, która odnosi się bezpośrednio do przedmiotów czy urządzeń, ale poprzez możliwość powiązania tych przedmiotów czy urządzeń z określoną osobą pośrednio stanowi informację także o niej samej. Tam gdzie adres IP jest przypisany do konkretnego urządzenia na dłuższy czas lub na stałe, a urządzenie to przypisane jest konkretnemu użytkownikowi, należy uznać, że stanowi on daną osobową, jest to bowiem informacja umożliwiającą identyfikację konkretnej osoby fizycznej.

²² Skarga nr 73469/10.

²³ J. Sobczak, *Prawo prasowe...*, s. 660.

Należy zauważyć, że użyte w art. 15 ust. 2 pkt 1 pr.pr. sformułowanie „dane umożliwiające identyfikację” osób w tym przepisie wskazanych, podobnie zostało ujęte odnośnie do zdefiniowania pojęcia „danych osobowych” na gruncie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)²⁴. W myśl art. 4 pkt 1 RODO „dane osobowe” oznaczają wszelkie informacje o zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osobie fizycznej („osobie, której dane dotyczą”); możliwa do zidentyfikowania osoba fizyczna to osoba, którą można bezpośrednio lub pośrednio zidentyfikować, w szczególności na podstawie identyfikatora takiego jak imię i nazwisko, numer identyfikacyjny, dane o lokalizacji, identyfikator internetowy lub jeden bądź kilka szczególnych czynników określających fizyczną, fizjologiczną, genetyczną, psychiczną, ekonomiczną, kulturową lub społeczną tożsamość osoby fizycznej”²⁵. Wydaje się, że zawarte w przytoczonej regulacji wskazówki znajdują zastosowanie do omawianej w tym miejscu kwestii. W orzecznictwie zwrócono przy tym uwagę, że wskazany w art. 4 pkt 1 RODO katalog pojęciowy ma charakter otwarty. Co do zasady rola tego wyliczenia sprowadza się wyłącznie do wskazania pewnego modelu, w oparciu o który wszelkie informacje mogą podlegać ocenie z punktu widzenia pojęcia danych osobowych, m.in. przy uwzględnieniu czynników określających ekonomiczną tożsamość osoby fizycznej. Oznacza to, że informacje o charakterze

²⁴ Dz.Urz. UE L nr 119 z 2016 r., s. 1; dalej: RODO.

²⁵ Warto przytoczyć tu pozostający w ścisłym związku z powołanym przepisem motyw (26) przyjęcia RODO, zgodnie z którym „Zasady ochrony danych powinny mieć zastosowanie do wszelkich informacji o zidentyfikowanych lub możliwych do zidentyfikowania osobach fizycznych. Spseudonimizowane dane osobowe, które przy użyciu dodatkowych informacji można przypisać osobie fizycznej, należy uznać za informacje o możliwej do zidentyfikowania osobie fizycznej. Aby stwierdzić, czy dana osoba fizyczna jest możliwa do zidentyfikowania, należy wziąć pod uwagę wszelkie rozsądnie prawdopodobne sposoby (w tym wyodrębnienie wpisów dotyczących tej samej osoby), w stosunku do których istnieje uzasadnione prawdopodobieństwo, iż zostaną wykorzystane przez administratora lub inną osobę w celu bezpośredniego lub pośredniego zidentyfikowania osoby fizycznej. Aby stwierdzić, czy dany sposób może być z uzasadnionym prawdopodobieństwem wykorzystany do zidentyfikowania danej osoby, należy wziąć pod uwagę wszelkie obiektywne czynniki, takie jak koszt i czas potrzebne do jej zidentyfikowania, oraz uwzględnić technologię dostępną w momencie przetwarzania danych, jak i postęp technologiczny. Zasady ochrony danych nie powinny więc mieć zastosowania do informacji anonimowych, czyli informacji, które nie wiążą się ze zidentyfikowaną lub możliwą do zidentyfikowania osobą fizyczną, ani do danych osobowych zanonimizowanych w taki sposób, że osób, których dane dotyczą, w ogóle nie można zidentyfikować lub już nie można zidentyfikować. Niniejsze rozporządzenie nie dotyczy więc przetwarzania takich anonimowych informacji, w tym przetwarzania do celów statystycznych lub naukowych”.

majątkowym stanowią dane osobowe, które pozostają w relacji z życiem prywatnym i rodzinnym danej osoby²⁶.

Wymaga podkreślenia, że ochroną art. 15 ust. 2 pkt 1 pr.pr. objęte są te dane, które dziennikarz uzyskał w związku z wykonywaniem swojego zawodu, a które dotyczą osób, które przekazały określone materiały lub informacje w celu ich wykorzystania przez prasę (choćby tylko do jej wiadomości). Jeżeli zatem dziennikarz wejdzie w posiadanie określonych wiadomości nie w związku z wykonywaniem swojego zawodu, nie będzie związany tajemnicą, o której tu mowa. Nie oznacza to oczywiście całkowitej swobody w wykorzystywaniu uzyskanych danych – ich ochrona będzie jednak wynikać nie z przepisów prawa prasowego, lecz oparta zostanie na ogólnych zasadach prawa cywilnego i karnego²⁷.

Tajemnica dziennikarska staje się wiążąca, jeżeli dane nią objęte zostały zastrzeżone przez autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze. Dotyczy to także innych osób, które udzieliły informacji opublikowanych albo przekazanych do opublikowania. Dla dokonania takiego zastrzeżenia nie jest wymagana żadna szczególna forma, nie może ono jednak budzić wątpliwości co do intencji zastrzegającego. Będzie ono wiążące także wtedy, gdy nastąpi już po czasie samego przekazania informacji, o ile pomiędzy ich przekazaniem a momentem dokonania zastrzeżenia dane, które byłyby objęte tajemnicą, nie zostały już ujawnione^{28, 29}.

²⁶ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 15 stycznia 2020 r., II SA/Gd 558/19, Legalis.

²⁷ Zob. w szczególności art. 23, 24 i 448 k.c. – odnoszące się do ochrony dóbr osobistych, oraz art. 212 k.k. – dotyczący zniesławienia. Zob. E. Nowińska, *Tajemnica zawodowa dziennikarzy*, (w:) *Prawa i obowiązki dziennikarzy*, (w:) J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak (red.), *Prawo mediów*, Warszawa 2005, s. 254–255.

²⁸ Zob. W. Lis, (w:) W. Lis, P. Wiśniewski, Z. Husak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 375.

²⁹ Z tajemnicą dziennikarską może łączyć się także tzw. tajemnica autorska, uregulowana w art. 84 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1062; dalej: pr.aut.). Będzie tak mianowicie wtedy, gdy przygotowany przez dziennikarza materiał prasowy, wykorzystujący informacje, których źródła zostały zastrzeżone, będzie jednocześnie utworem w rozumieniu art. 1 pr.aut. Zgodnie bowiem z art. 84 ust. 1 pr.aut. „Twórca, a wydawca lub producent na żądanie twórcy mają obowiązek zachowania w tajemnicy źródeł informacji wykorzystanych w utworze oraz nieujawniania związanych z tym dokumentów”. Obowiązek zachowania tajemnicy ciąży więc na twórcy względem informatora oraz wydawcy lub producenta w stosunku do twórcy. Tajemnicą autorską mogą być objęte zarówno dane pozwalające na identyfikację informatora, jak i udostępnione przez niego dokumenty. Powstanie tajemnicy uwarunkowane jest natomiast jej zastrzeżeniem przez informatora przed przekazaniem przez niego informacji (dokumentów). Przytoczony przepis nie wskazuje roszczeń, które powstałyby w wypadku naruszenia tajemnicy autorskiej. Ponieważ chodzi tu o prawo o charakterze osobistym, zastosowanie będą miały zasady ogólne wskazane w art. 24 k.c. Ujawnienie tajemnicy autorskiej jest natomiast dozwolone za zgodą osoby, która powierzyła tajemnicę, lub na podstawie postanowienia właściwego sądu (art. 84 ust. 2 pr.aut.).

3. INFORMACJE, KTÓRYCH UJAWNIECIE MOGŁOBY NARUSZAĆ CHRONIONE PRAWEM INTERESY OSÓB TRZECICH

W świetle art. 15 ust. 2 pkt 2 pr.pr. tajemnica dziennikarska obejmuje również wszelkie informacje, których ujawnienie mogłoby naruszać chronione prawem interesy osób trzecich. W przepisie tym chodzi nie tylko o osoby będące źródłami informacji (autorów, informatorów), ale również i te, na które może mieć wpływ ujawniona przez dziennikarza informacja³⁰. W grę mogą tu natomiast wchodzić prawa niemajątkowe (w szczególności dobra osobiste, np. cześć, prywatność) oraz majątkowe, a także szeroko rozumiany interes prawny. Na pewno mieści się w tym bezpieczeństwo osobiste i interes majątkowy³¹.

W literaturze podkreśla się, że za istnieniem omawianego w tym miejscu przepisu przemawia fakt, iż „dotyczy on także praw podmiotowych, a nawet interesów faktycznych, które nie mają charakteru tajemnicy”³². Można sobie bowiem wyobrazić sytuację, gdy dziennikarz nie byłby związany tajemnicą na podstawie art. 15 ust. 2 pkt 1 pr.pr. (np. pozyskał pewną informację prywatnie, nie w związku z wykonywaniem swojego zawodu), a źródło takiej informacji byłoby jednak objęte tajemnicą jako „osoba trzecia”, o której mówi art. 15 ust. 2 pkt 2 pr.pr.³³. Zwróćmy przy tym uwagę, że przepis ten nie uzależnia zachowania tajemnicy od dokonania jej zastrzeżenia przez osobę, od której informacja pochodzi. To, czy ujawnienie informacji może naruszać chronione prawem interesy osób trzecich pozostawione jest ocenie dziennikarza. Dokonanie niewłaściwej oceny w tym zakresie może zaś pociągać za sobą odpowiedzialność karną za niedochowanie tajemnicy dziennikarskiej (art. 49 pr.pr.). Nie są natomiast objęte tą tajemnicą informacje, których ujawnienie mogłoby naruszać te interesy osób trzecich, które nie są chronione prawem. „W szczególności dziennikarz nie ma obowiązku zatajać informacji o okolicznościach prowadzących do odpowiedzialności karnej osoby trzeciej (niebędącej informatorem)”³⁴.

Omawiając treść art. 15 ust. 2 pkt 2 pr.pr., nie należy tracić z pola widzenia, że obowiązek wskazany w tym przepisie wzmacnia ochronę statuowaną w treści art. 12 ust. 1 pkt 2 pr.pr., zgodnie z którym „dziennikarz jest obowiązany (...) 2) chronić dobra osobiste, a ponadto interesy działających w dobrej wierze

³⁰ Zob. W. Lis, (w:) W. Lis, P. Wiśniewski, Z. Husak, *Prawo prasowe...*, s. 380.

³¹ Zob. K. Gotkiewicz, B. Kosmus, (w:) B. Kosmus, G. Kuczyński (red.), *Prawo prasowe...*, s. 267.

³² W. Lis, (w:) W. Lis, P. Wiśniewski, Z. Husak, *Prawo prasowe...*, s. 380.

³³ Zob. K. Gotkiewicz, B. Kosmus, (w:) B. Kosmus, G. Kuczyński (red.), *Prawo prasowe...*, s. 268.

³⁴ *Ibidem*, s. 267.

informatorów i innych osób, które okazują mu zaufanie”³⁵. Wzmocnienie ochrony, o której tu mowa, polega na ścisłym związaniu przepisów prawa prasowego z rozwiązaniami prawa cywilnego³⁶. Warto przytoczyć w tym miejscu stanowisko Sądu Najwyższego odnoszące się do wzajemnej relacji przepisów ustawy – Prawo prasowe oraz Kodeksu cywilnego³⁷ regulujących ochronę dóbr osobistych. W wyroku z dnia 8 lutego 1990 r.³⁸ stwierdził on mianowicie, że „Zagadnienie to rozwiązują normy kolizyjne zawarte w art. 24 § 3 k.c. i art. 37 pr.pr. Pierwszy z tych przepisów stanowi, że »przepisy zawarte w art. 24 § 1 i 2 nie uchybiają uprawnieniom przewidzianym w innych przepisach (...)«; natomiast art. 37 pr.pr. stanowi, że »do odpowiedzialności za naruszenie prawa spowodowane opublikowaniem materiału prasowego stosuje się zasady ogólne, chyba że ustawa stanowi inaczej«. Oznacza to przyjęcie przez ustawodawcę kumulatywnego zbiegu przepisów ustaw, wyłączającego stosowanie reguł interpretacyjnych, polegających na uchyleniu aktu prawnego ogólnego przez akt prawny szczególny i uchyleniu ustawy wcześniejszej przez późniejszą. W konsekwencji dopuszczono kumulatywne albo alternatywne stosowanie środków ochrony przewidzianej w przepisach obu ustaw, przy czym ich wybór należy do strony powodowej”.

Za zasadne należy uznać stanowisko, że gdyby wchodził w rachubę chroniony prawem interes informatora, to nawet gdyby nie zdawał on sobie sprawy, że przekazuje określone informacje dziennikarzowi, powinny one zastać objęte tajemnicą, o której mówi omawiany tu przepis³⁹. Stanowisko takie uzasadnia także fakt, że zachowanie tajemnicy dziennikarskiej zostało ujęte w przepisach nie jako uprawnienie, ale obowiązek dziennikarza. Zwraca się w związku z tym uwagę, że „Nawet wtedy, kiedy dziennikarz w rozmowie z taką osobą zataja swój status, to z tego tylko powodu nie przestaje być dziennikarzem i na czas rozmowy nie zostaje »wyjęty spod prawa«”⁴⁰. Ponadto w efekcie ukształtowania omawianej tajemnicy jako obowiązku, a nie uprawnienia dziennikarza, w wypadku, gdy informator wyrazi zgodę na ujawnienie danych, przestaje ona istnieć⁴¹.

³⁵ Co do kwestii obowiązków dziennikarza dotyczących ochrony dóbr osobistych zob. L. Jaworski, *Dziennikarski obowiązek ochrony dóbr osobistych w świetle obowiązującego w Polsce prawa*, Toruń 2016.

³⁶ J. Sobczak, *Prawo prasowe...*, s. 625.

³⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1740, z późn. zm.), dalej: k.c.

³⁸ II CR 1303/89, OSN 1991, nr 8–9, poz. 108.

³⁹ K. Gotkowicz, B. Kosmus, (w:) B. Kosmus, G. Kuczyński (red.), *Prawo prasowe...*, s. 265.

⁴⁰ W. Lis, (w:) W. Lis, P. Wiśniewski, Z. Husak, *Prawo prasowe...*, s. 378. Takie samo stanowisko: K. Gotkowicz, B. Kosmus, (w:) B. Kosmus, G. Kuczyński (red.), *Prawo prasowe...*, s. 265, odmiennie natomiast M. Zaremba, *Prawo prasowe. Ujęcie praktyczne*, Warszawa 2007, s. 39 – według tego Autora przesłanką powstania tajemnicy informatora jest świadomość dziennikarskiego statusu jego rozmówcy.

⁴¹ Zob. E. Ferenc-Szydełko, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 143.

4. PRAWO DO ANONIMATU – WZMIANKA

Tajemnicę dziennikarską reguluje bezpośrednio art. 15 ust. 2 i 3 pr.pr. Omawiając przedmiotową kwestię, nie sposób jednak pominąć regulacji zawartej w ust. 1 tego artykułu. Zgodnie z tym przepisem „autorowi materiału prasowego przysługuje prawo zachowania w tajemnicy swego nazwiska”. Jest to tzw. prawo do anonimat, które w świetle przytoczonego przepisu należy rozumieć jako prawo do publikowania materiału prasowego bez podawania nazwiska lub pod pseudonimem. Jak zauważył Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 13 lutego 2009 r.⁴², „Przepis art. 15 ust. 1 Prawa prasowego wyłącza obowiązek ujawnienia danych osobowych dziennikarza – autora artykułu prasowego w takiej sytuacji, gdy zastrzegł on anonimowość swojego nazwiska, inaczej mówiąc posłużył się przy sygnowaniu artykułu prasowego pseudonimem. W takiej sytuacji administrator danych powinien kategorycznie odmówić ujawnienia danych osobowych takiego dziennikarza, wskazując, iż posługiwał się on pseudonimem”. Podobną myśl odnajdujemy we wciąż aktualnym orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 1928 r., zgodnie z którym, gdy autor przesyła do druku utwór podpisany swoim nazwiskiem lub pseudonimem, to tym samym wyraża żądanie, aby utwór został umieszczony z takim właśnie podpisem⁴³.

Omawiane w tym miejscu prawo do anonimat dotyczy każdego autora materiału prasowego, zarówno więc samego dziennikarza, jak i każdej innej osoby przekazującej taki materiał⁴⁴. Bez znaczenia jest natomiast, czy taki materiał zostanie zakwalifikowany do publikacji, czy też nie.

Choć art. 15 ust. 1 pr.pr. mówi jedynie o „nazwisku” autora, nie może budzić wątpliwości, że chodzi tu o zachowaniu w tajemnicy wszelkich danych, które mogłyby prowadzić do jego zidentyfikowania. Jak bowiem słusznie zauważa J. Sobczak, przeciwna konstatacja „byłaby w jaskrawy sposób sprzeczna z *ratio legis* uregulowań ustawowych, u podstaw których leży chęć zapewnienia ochrony i anonimowości autorom materiałów prasowych i informatorom dziennikarzy”⁴⁵. Gdyby więc autorem materiału była inna niż dziennikarz osoba, do danych tych odnosiłby się również obowiązek tajemnicy dziennikarskiej, o którym mowa w art. 15 ust. 2 pkt 1 pr.pr. Oczywiście, o ile autor chciałby skorzystać z prawa

⁴² II SA/Wa 1570/08, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych, www.orzeczenia.nsa.gov.pl.

⁴³ OSP 1928, z. 7, poz. 492 – przytaczam za J. Barta, R. Markiewicz, (w:) J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Cwiąkański, R. Markiewicz, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Kraków 2005, s. 236.

⁴⁴ Zob. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 13 lutego 2009 r., II SA/Wa 1570/08, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych, www.orzeczenia.nsa.gov.pl.

⁴⁵ J. Sobczak, *Prawo prasowe...* s. 625.

„zachowania w tajemnicy swego nazwiska”, zastrzegając jego nieujawnianie. W konsekwencji przyznanie autorowi materiału prasowego prawa do zachowania w tajemnicy swojego nazwiska rodzi po stronie dziennikarzy, zwłaszcza redaktorów i redaktorów naczelnych, obowiązek chronienia anonimowości takiej osoby, nieujawnienia jej nazwiska. Obowiązek ten z mocy art. 15 ust. 3 pr.pr. dotyczy nie tylko dziennikarzy, lecz także wszelkich osób zatrudnionych w redakcjach, wydawnictwach prasowych i innych prasowych jednostkach organizacyjnych⁴⁶. Jak już bowiem powiedziano, przekazany dziennikarzowi do publikacji materiał prasowy autora korzystającego z prawa do anonimatu jest również objęty ochroną art. 15 ust. 2 pkt 1 pr.pr. Ujawnienie danych identyfikujących autora będzie się zatem wiązać z odpowiedzialnością karną przewidzianą w art. 49 pr.pr. W myśl tego przepisu każdy, kto narusza art. 15 ust. 2 pr.pr., podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

Prawo do anonimatu, o którym mowa w art. 15 ust. 1 pr.pr., znajduje swoje odzwierciedlenie również w przepisach ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Zgodnie bowiem z art. 16 pkt 2 pr.aut. „Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w szczególności (...) 2) prawo do oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępnienia go anonimowo”. Jeżeli więc materiał prasowy będzie utworem w rozumieniu przepisów prawa autorskiego, co z reguły będzie miało miejsce⁴⁷, jego autor – w zakresie prawa do anonimatu – będzie korzystał z ochrony wynikającej zarówno z art. 15 pr.pr., jak i art. 16 pkt 2 pr.aut. W obu przypadkach chodzi o ochronę dóbr przysługujących autorowi, choć cel obu regulacji jest nieco odmienny. Prawo autorskie chroni bowiem to dobro z uwagi na więź twórcy ze stworzonym przez niego utworem, natomiast ochrona przewidziana przez prawo prasowe wkomponowana jest w szerszy kontekst tajemnicy zawodowej dziennikarza jako jednej z materialnych gwarancji wolności prasy. Dlatego ta ostatnia ochrona będzie dotyczyć tylko takiego materiału, który jest materiałem prasowym w rozumieniu art. 7 ust. 2 pkt 4 pr.pr., w szczególności zatem opublikowanego lub przekazanego do opublikowania w prasie w ścisłym tego słowa znaczeniu, tj. określonym w art. 7 ust. 2 pkt 1 pr.pr.⁴⁸. W wypadku więc

⁴⁶ Zob. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 13 lutego 2009 r., II SA/Wa 1570/08, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych, www.orzeczenia.nsa.gov.pl.

⁴⁷ Zgodnie z art. 1 ust. 1 pr.aut. utworem jest „każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia”.

⁴⁸ W rozumieniu art. 7 ust. 2 pkt 1 pr.pr. „prasa oznacza publikacje periodyczne, które nie tworzą zamkniętej, jednorodnej całości, ukazujące się nie rzadziej niż raz w roku, opatrzone stałym tytułem albo nazwą, numerem bieżącym i datą, a w szczególności: dzienniki i czasopisma, serwisy agencyjne, stałe przekazy teleksowe, biuletyny, programy radiowe i telewizyjne oraz kroniki filmowe; prasą są także wszelkie istniejące i powstające w wyniku postępu technicznego

przekazania materiału do publikacji w nieperiodyku prawo do anonimatu będzie czerpać swoje źródło oraz ochronę wyłącznie z przepisów prawa autorskiego⁴⁹. Możliwa jest oczywiście i sytuacja odwrotna – w rzadkim co prawda, ale możliwym przypadku – gdy materiał prasowy nie będzie utworem. Wówczas prawo do anonimatu ma podstawy jedynie na przepisach prawa prasowego.

5. ZWOLNIENIE Z TAJEMNICY DZIENNIKARSKIEJ

Intencje towarzyszące przekazywaniu informacji dziennikarzowi mogą być dalekie od szlachetności, a wejście w ich posiadanie przez informatora może nawet nastąpić w efekcie dokonania przestępstwa, który udostępniając te informacje, chce jednocześnie uniknąć odpowiedzialności karnej. A jednak, jak słusznie zauważa Michał Zaręba, „Tajemnica dziennikarska obowiązuje bez względu na to, czy informator wszedł w posiadanie przekazywanych informacji w sposób legalny, czy bezprawny, ani też to, czy dostarczając je, narusza tajemnicę państwową, służbową, handlową czy jakąkolwiek inną. Nie ma też znaczenia dla zaistnienia ochrony motywacja informatorów ani wartość merytoryczna przekazanych przez nich danych. Uzależnienie gwarancji poufności od dobrej wiary źródła informacji czy ich prawdziwości prowadziłoby do podważenia sensu omawianej instytucji”⁵⁰. Jednocześnie złamanie tajemnicy dziennikarskiej zgodnie z art. 49 pr.pr. stanowi przestępstwo ścigane z urzędu, zagrożone karą grzywny albo karą ograniczenia wolności.

Prawo przewiduje jednak sytuacje, w których tajemnica dziennikarska jest wyłączona. Sytuacje te precyzują przepisy art. 16 pr.pr. oraz art. 180 Kodeksu postępowania karnego⁵¹.

Zgodnie z art. 16 ust. 1 pr.pr. możliwe jest to w dwóch przypadkach: 1) gdy informacja, materiał prasowy, list do redakcji lub inny materiał o tym charakterze dotyczy przestępstwa określonego w art. 240 § 1 Kodeksu karnego⁵², 2) gdy autor lub osoba przekazująca taki materiał wyłącznie do wiadomości dziennikarza wyrazi zgodę na ujawnienie jej nazwiska lub tego materiału (zwolnienie

środki masowego przekazywania, w tym także rozgłoszenie oraz tele- i radiowęzły zakładowe, upowszechniające publikacje periodyczne za pomocą druku, wizji, fonii lub innej techniki rozpowszechniania; prasa obejmuje również zespoły ludzi i poszczególne osoby zajmujące się działalnością dziennikarską”.

⁴⁹ Zob. B. Michalski, *Podstawowe problemy prawa prasowego*, Warszawa 1998, s. 58.

⁵⁰ M. Zaremba, *Prawo prasowe...*, s. 39.

⁵¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 534, z późn. zm.); dalej: k.p.k.

⁵² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1444); dalej: k.k.

z obowiązku, o którym tu mowa, dotyczy zarówno dziennikarza, któremu przekazano materiał, jak i innych osób zatrudnionych w redakcjach, wydawnictwach prasowych i innych prasowych jednostkach organizacyjnych – art. 16 ust. 2 pr.pr.).

Jeżeli chodzi o katalog przestępstw określonych w art. 240 § 1 k.k., to obejmuje on: ludobójstwo (art. 118 k.k.), masowy zamach (art. 118a k.k.), stosowanie środków masowej zagłady (art. 120 k.k.), wytwarzanie, gromadzenie lub obrót środkami masowej zagłady (art. 121 k.k.), stosowanie niedopuszczalnych sposobów lub środków walki (art. 122 k.k.), zamach na życie lub zdrowie jeńców wojennych lub ludności cywilnej (art. 123 k.k.), przestępne naruszenia prawa międzynarodowego (art. 124 k.k.), zamach stanu (art. 127 k.k.), zamach na konstytucyjny organ Rzeczypospolitej Polskiej (art. 128 k.k.), szpiegostwo (art. 130 k.k.), zamach na życie prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (art. 134 k.k.), zamach na jednostkę sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (art. 140 k.k.), zabójstwo (art. 148 k.k.), spowodowanie zdarzenia powszechnie niebezpiecznego (art. 163 k.k.), zawładnięcie statkiem wodnym lub powietrznym (art. 166 k.k.), pozbawienie wolności (art. 189 k.k.), wzięcie zakładnika (art. 252 k.k.) oraz przestępstwa o charakterze terrorystycznym⁵³. W sytuacji, w której materiał prasowy dotyczyłby któregoś z wymienionych tu przestępstw, osoby zobowiązane do zachowania tajemnicy dziennikarskiej są nie tylko z niej zwolnione, ale w myśl art. 240 § 1 k.k. ciąży na nich obowiązek niezwłocznego powiadomienia o tym organu powołanego do ścigania przestępstw. W przeciwnym wypadku narażają się na odpowiedzialność karną określoną w tym przepisie, tj. karę pozbawienia wolności do lat 3. Należy tu jednak zaznaczyć, że wiadomości odnoszące się do wskazanych powyżej czynów zabronionych muszą być wiarygodne (art. 240 § 1 k.k. *in principio*). Muszą więc istnieć obiektywne i subiektywne przesłanki uzasadniające przekonanie, że przestępstwo miało lub będzie miało miejsce⁵⁴. Nie chodzi tu zatem o stuprocentową pewność, ponieważż pojęcie „wiarygodna”, którym posłużył się ustawodawca, nie jest tożsame z pojęciem „prawdziwa”. Wystarczy wysokie prawdopodobieństwo, które nie musi być weryfikowane co do rzeczywistej zgodności z prawdą⁵⁵. W sytuacji takiej niedokonanie stosownego zawiadomienia stanowi przestępstwo. Nie popełnia go jednak ten, kto zaniechał zawiadomienia, mając dostateczną podstawę do przypuszczenia, że organ ścigania już wie o przygotowywanym, usiłowanym lub dokonanym czynie zabronionym z wyżej wymienionego katalogu. Nie popełnia go również osoba, która czynowi takiemu zapobiegła (art. 240 § 2 k.k.). Ponadto „nie podlega karze, kto zaniechał zawiadomienia z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższymi” (art. 240 § 3 k.k.).

⁵³ Zob. M. Brzozowska-Pasieka, (w:) M. Brzozowska-Pasieka, M. Olszyński, J. Pasieka, *Pracow prasowe. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 258.

⁵⁴ Zob. J. Sobczak, *Ustawa prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 253.

⁵⁵ Zob. J. Sobczak, *Tajemnica zawodowa dziennikarza*, (w:) J. Sobczak (red.), *Problemy organizacyjno-prawne prasy rolniczej*, Poznań 1995, s. 18.

Z kolei co do zwolnienia z tajemnicy dziennikarskiej wskutek zgody autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze na ujawnienie jego danych, zgoda ta musi nastąpić przed ujawnieniem tych danych. Zgoda taka może być oczywiście wyrażona również po upływie jakiegoś czasu od przekazania wskazanego materiału, co do którego autor zastrzegł pierwotnie swą anonimowość. Forma takiej zgody jest dowolna, byleby wola autora została ujawniona w sposób dostateczny. Wydaje się, że ponownie pomocne mogą się tu okazać wskazówki zawarte w RODO. W myśl bowiem art. 4 pkt 11 tego rozporządzenia „»zgoda« osoby, której dane dotyczą oznacza dobrowolne, konkretne, świadome i jednoznaczne okazanie woli, którym osoba, której dane dotyczą, w formie oświadczenia lub wyraźnego działania potwierdzającego, przyzwala na przetwarzanie dotyczących jej danych osobowych”.

Zwolnienia dziennikarza z tajemnicy zawodowej dotyczy także art. 180 k.p.k. Problem zachowania tej tajemnicy nabiera bowiem szczególnego praktycznego znaczenia w wypadku, gdy będzie chodzić o ochronę indywidualizujących informatora danych wobec organów wymiaru sprawiedliwości. Możliwość zwolnienia dziennikarza z tajemnicy zawodowej musi podlegać tu restrykcyjnej ocenie z punktu widzenia przewidzianych przez prawo przesłanek dopuszczalności takiej sytuacji. Kwestia jest bardzo delikatna, trzeba tu bowiem pamiętać, że zwolnienie takie, skutkujące obowiązkiem przekazania przez dziennikarza stosownych informacji w toku postępowania dowodowego, stanowi swoisty przejaw konfrontacji pomiędzy dobrem wymiaru sprawiedliwości a wartością, jaką jest zagwarantowana konstytucyjnie wolność prasy będąca elementarnym warunkiem prawa do informacji. Jeżeli zatem interesujące organ procesowy informacje mieszczą się w granicach omawianej tajemnicy, to przesłuchanie dziennikarza co do faktów nią objętych będzie możliwe tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu (art. 180 § 2 zd. 1 k.p.k.). „Niezbędność dla dobra wymiaru sprawiedliwości”, o której tu mowa, wymaga nie tylko ustalenia, że przeprowadzony w wyniku zwolnienia z tajemnicy dowód ma istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, ale również oceny, czy z punktu widzenia wagi sprawy oraz rodzaju i funkcji tajemnicy zawodowej określonego rodzaju dopuszczalne jest zwolnienie z tajemnicy. Natomiast przesłanka „braku możliwości ustalenia danej okoliczności na podstawie innego dowodu” zachodzi wtedy, gdy brak jest jakichkolwiek innych dowodów, na podstawie których można by ustalić istotne dla sprawy okoliczności, przy zastrzeżeniu, że organ procesowy wyczerpał już istniejące w sprawie źródła dowodowe i pomimo tego nie był w stanie ustalić określonej okoliczności. Chodzi przy tym o obiektywną niemożliwość, co oznacza faktyczne nieistnienie takiego źródła dowodowego, które mogłoby dostarczyć informacji na dany temat. Nie wystarcza zatem ani istnienie możliwych do pokonania przeszkód w dotarciu do istniejącego źródła dowodowego, ani też nieustalenie istnienia tego źródła, wynikające z niepodjęcia wszystkich koniecznych

w danym momencie czynności wykrywczych⁵⁶. Jak zauważył przy tym zasadnie Sąd Apelacyjny w Szczecinie w postanowieniu z dnia 31 marca 2020 r., „Sam fakt uzyskania zezwolenia na przesłuchanie (zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy), stanowiącego swego rodzaju *ultima ratio*, nie przesądza jeszcze o powinności realizacji tej czynności. Jeżeli bowiem w trakcie postępowania organ prowadzący uzyskał dowody, na podstawie których można dokonać prawidłowych ustaleń w sprawie, to nie powinien, nawet pomimo zezwolenia, przeprowadzać takiego dowodu. Trzeba bowiem mieć na uwadze, że w tej sytuacji odpadłaby przesłanka wskazana w art. 180 § 2 zd. 1 *in fine* – „okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu”⁵⁷.

W postępowaniu przygotowawczym w przedmiocie przesłuchania lub zezwolenia na przesłuchanie decyduje sąd, na posiedzeniu bez udziału stron, w terminie nie dłuższym niż 7 dni od daty doręczenia wniosku prokuratora. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie (art. 180 § 2 zd. 3 k.p.k.). Zwolnienie dziennikarza od obowiązku zachowania tajemnicy nie może jednak dotyczyć danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również identyfikację osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych (art. 180 § 3 k.p.k.). W tym zatem zakresie możliwość zwolnienia z tajemnicy została przez ustawodawcę wyłączona. Z jednym wszakże wyjątkiem. Zgodnie z art. 180 § 4 k.p.k. przewidziana w paragrafie poprzedzającym tego artykułu ochrona zachowania tajemnicy w zakresie danych identyfikujących autora materiału prasowego nie odnosi się do sytuacji, gdy materiał ten dotyczy przestępstwa, o którym mowa w art. 240 § 1 k.k. Powołany tu przepis Kodeksu postępowania karnego koresponduje więc z treścią art. 16 ust. 1 pr.pr. w zakresie, w którym obie regulacje odwołują się do Kodeksu karnego.

6. UWAGA KOŃCOWA

W świetle powyższych rozważań wyraźnie widać, z jak wieloma aspektami powiązana jest zarówno sama kwestia zachowania tajemnicy dziennikarskiej, jak i problematyka zwalniania z niej. Przepisy prawne regulujące te zagadnienia muszą ową wieloaspektowość uwzględniać, mając na uwadze charakter wykonywanego przez dziennikarza zawodu oraz rolę pełnioną w demokratycznym państwie prawnym przez wolną prasę. Jak zauważa Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 19 stycznia 1995 r.⁵⁸, „nie istnieje potrzeba szerszych rozważań o wysokiej

⁵⁶ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2020 r., I KZ 8/20, Legalis.

⁵⁷ II AKz 139/20, Legalis.

⁵⁸ I KZP 15/94, OSN 1995, nr 1–2, poz. 1.

społecznej użyteczności zawodu dziennikarza oraz o doniosłości instytucji tajemnicy dziennikarskiej. Sam fakt ustawowej regulacji statusu zawodowego dziennikarza, funkcje spełniane przez środki masowego przekazu we współczesnym społeczeństwie, wolność informacji łącznie ze statuowaniem określonego zakresu tajemnicy dziennikarskiej – świadczą o randze regulowanej materii i o uznaniu przez ustawodawcę potrzeby stworzenia takich ram prawnych działalności zawodowej dziennikarza, by mogła ona być pojmowana w kategoriach służby dla społeczeństwa i państwa, w atmosferze niezbędnego społecznego zaufania”.

REFERENCES

- Barta J., Markiewicz R., (w:) J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Ćwiąkański, R. Markiewicz, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Kraków 2005
- Brzozowska-Pasieka M., (w:) M. Brzozowska-Pasieka, M. Olszyński, J. Pasieka, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2013
- Ferenc-Szydełko E., *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2010
- Gostyński Z., *Tajemnica dziennikarska a obowiązek składania zeznań w procesie karnym*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 10
- Gotkowicz K., Kosmus B., (w:) B. Kosmus, G. Kuczyński (red.), *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2013
- Jaworski L., *Dziennikarski obowiązek ochrony dóbr osobistych w świetle obowiązującego w Polsce prawa*, Toruń 2016
- Lis W., (w:) W. Lis, P. Wiśniewski, Z. Husak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2012
- Michalski B., *Podstawowe problemy prawa prasowego*, Warszawa 1998
- Nowińska E., *Tajemnica zawodowa dziennikarzy*, (w:) *Prawa i obowiązki dziennikarzy*, (w:) J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak (red.), *Prawo mediów*, Warszawa 2005
- Nowińska E., *Wolność wypowiedzi prasowej*, Warszawa 2007
- Sobczak J., *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008
- Sobczak J., *Tajemnica zawodowa dziennikarza*, (w:) J. Sobczak (red.), *Problemy organizacyjno-prawne prasy rolniczej*, Poznań 1995
- Sobczak J., *Ustawa prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 1999
- Sokolewicz W., *Prasa i Konstytucja*, Warszawa 2011
- Wałkowski D., *Naruszenie prywatności w Internecie poprzez ingerencję w tajemnicę korespondencji*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” 2006, nr 2
- Winczorek P., *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*, Warszawa 2008
- Zaremba M., *Prawo prasowe. Ujęcie praktyczne*, Warszawa 2007
- Zaremba M., *Tajemnica zawodowa dziennikarza a jego odpowiedzialność prawna*, „Studia Medioznawcze” 2003, nr 2